

Jadran
Dr. Čermelj Lavo
Dvorakova 6/II
L J U B L J A N A
Jadranskom paktu.
Jadranskom paktu.

STRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

JADRANSKI PAKT?

Pakt u četvero je potpisana. Nije to došlo više onaj pakt, koji je zamišljao Mussolini u početku. Potpisom toga paktu Mussolini je učinio mnoge concesije i može da se kaže, da se odrekao, bar na papiru, jednog velikog dijela svog vanjskopolitičkog programa. Međutim i takav ublaženi pakt izazvao je u svijetu reakciju. Da bi se narodi, koji su izvan toga paktu u četvero, osigurali pred svim eventualnostima, počeli su pomicati na medjusobno zbljžavanje i organizovanje. I baš je pakt u četvero izazvao stvaranje takozvanog Istočnog paktu, u kojem Sovjetska Rusija ima glavnu riječ, u kojem je i Mala antanta, a prema tome i Jugoslavija. Taj Istočni pakt i po svojoj prostornosti i po svojim ciljevima i po broju naroda, koje okuplja (280 milijuna!) pretstavlja danas snagu, s kojom treba da se računa i u miru i u slučaju kakvih zapeleja. Srž tog Istočnog paktu su Slaveni. Po prvi put našli su se Slaveni na okupu u jednoj zajednici. Danas je naime već sasvim jasno, da je Rusija počela da provodi sasvim novu vanjsku politiku i da traži kontakt sa slavenskim narodima, s kojima želi da stvari jaki front obrane od zapada. To su nekoje osnovne činjenice, koje su pomele i Njemačku i Englesku, a pogotovo su pomele Italiju. Položaj Italije je tih teži, ako se zna, da i Francuska, koja je doduše u paktu četverice, podupire i sa simpatijom gleda Ruski pakt. Slomljena je čitava fašistička politika u Evropi. Mussolini doživljava jaki udarac. Ako se malo razgleda situacija Austrije, očne Italije i Njemačke, poziciju Madžarske i Bugarske, ako se uoči, da se Turska oslobođila Italije, vidi se jasno, da je Italija u teškom položaju. Ona sada traži neki izlaz. Govori se, da uporno traži zbljžavanje s Rusijom, da želi i ona da udje u Istočni pakt, razumije se s namjerom, da razbije taj front. A s druge strane kaže se, da Italija želi, da nadje neku formulu za uređenje svojih odnosa s Francuskim i Jugoslavijom.

Mnogo se govori ovih dana, u povodu potpisa Pakta u četvero o novim odnosima između Italije i Francuske, o izgledima, da će se te dvije zemlje sporazumjeti i da će se na bazi toga sporazuma nastaviti s uspostavljanjem novih odnosa između Italije i Jugoslavije, između Italije i Male antante uopće. I francuska i engleska štampa obiluju takvim vijestima i takvim kombinacijama, koje se nabacuju vanrednom lakoćom. Dobiva se čak s pravom dojam, da obilostih glasova proizlazi prije iz ležernosti, s kojom se na nekim stranama, u prigodnom entuzijazu ili diplomatskoj kurtoaziji, gleda na izvjesne odnose, — nego li iz neke temeljite informiranosti o stanju stvari i relacija. Isključeno je, naime, da bi Jouvenel bio s Daladierom i Mussolinijem stvari daveo tako daleko, da bi se uopće već danas moglo govoriti o nekoj čvrstoj točci, na kojoj bi se susretala i bilansirala talijanska traženja i francuske ponude niti u specijalno francusko-talijanskim pitanjima, koja čine već sama za sebe težak i komplikovan kompleks. A pogotovo je isključeno, da bi između Francuske i Italije stvari bile toliko sazrele, da bi se moglo izglađiti i njihove srednjeeuropske i specijalno jadranske divergencije. I onda, kad bi u najidealnijem slučaju s njihovog stajališta tako i bilo, jadranske stvari nisu prvenstveno francusko-talijansko pitanje, a nisu ni tako jednostavno pitanje, da bi se moglo bez onih, koji su najdirektnije i najkravije interesovani rješavati u razgovorima, koje vodi — Jouvenel...

Nije, naime, rješenje čitavog tog jadranskog sukoba u tome, da se Italija i Francuska sporazume o nekim zonama upriva ili čak o nekim strateškim popuštanjima i koncesijama. Jadranski kompleks ne smije nikada da se dovodi u vezu s popunjavanjem u Tangeru ili Tunisu, a niti s kavanskim putevima prama jezeru Čad, ako se na taj kompleks gleda intimnije, bliže i — humanije. Talijanske afričke aspiracije mogu biti s pozicijom na Jadransku u nekoj naročitoj vezi, ali to ipak ni u kom slučaju ne smije da izazivlje jednako tretiranje. — To bi bio pogrešan put. A pošto bi se pogrešnim putem i onda, kad bi se mislilo, da se može jadranska stvar da likvidira tako, da se od fašističke Italije dobije neka obetanja s obzirom na njezine dalmatinske aspiracije. Kolikogod te aspiracije provocirale uzbudjenje i nespokojstvo na našoj strani, smatramo, da to nije ipak sve u jadranskom sukobu. Kad već spomenemo dalmatinske aspiracije, mogli bismo primjetiti, da mi čak uopće ne možemo zamisliti, da bi se Mussolini u ime fašističke Italije mogao odreći tih težnji i tih namjera. On se nije ni Paktom u četvero odrekao revizionizmu, to možemo sasvim jasno da razaberemo po interpretaciji, koju fašistička štampa daje tom paktu. A revizionizam u svom općem sadržaju, onako kako se o njemu govoriti u svijetu i nije tako intimno vezan za fašizam, kao što je vezan pojam »oslobodenja Dalmacije«. Taj je pojam gotovo izvan i iznad općeg revizionizma, to je mistika i religija fašizma, to je velika misija fašizma. Danas bi Mussoliniju bilo gotovo nemoguće izvr-

FAŠISTI ČITAJU NAŠ LIST

i traže od našeg naroda u Istri čudan način protesta

Pula, jula 1933. — Ono, što naš list piše čita se u Italiji i paze na to fašistički pravci. Njih te stvari bole i uzrujavaju. Peče ih istina... Sad pred nekoliko dana sve su talijanske novine, rimske, milanske, tršćanske i ostale, donijele vijest, o jednoj čudnoj fašističkoj manifestaciji u Istri. Puljski prefekt je zatražio od pučanstva oko Raške i Boljuna, da sakupi potpise u znak protesta protiv pisanja jugoslavenske štampe, koja je javila, da fašističke vlasti traže od naroda rad na javnim radovima i industrijama, a da se taj rad ne plaća, nego da se narod besplatno iskoristava. Tu je vijest donio naš list. Pod pritiskom karabinjera morao je naš svijet da potpisuje neku izjavu odnosi Mussoliniju i protest »protiv takvog pisanja jugoslavenske štampe«. Sakupljeno je oko hiljadu potpisa. Na-

ročito se pazilo, da bude što više slavenskih potpisa, to im je ovom prilikom naime trebalo. Album s potpisima poljan je Mussoliniju, a kad su potpisili sakupljeni, došao je u one krajeve puljski prefekt Foschi s pokrajinskim fašističkim sekretarom i fašističkim policijskim štabom, pa su održani govorovi puni prijetnja. Prefekt Foschi Zahvalio je »drugorodnim« seljacima, koji su ovim potpisima dokazali, kako je lažno, što se u Zagrebu piše o stanju u Istri i što su dokazali, »da ljube Ducea«. I fašistička štampa, koja je referisala o ovom dogodaju, ističe, da su potpis dali »allogen« — »drugorodci«. Ovaj put im je bilo to potrebno, a kad im nije potrebno, onda vole da ističu, kako u Istri tih »drugorodaca« uopće nema.

„PICCOLO“ POLEMIZIRA S „ISTROM“

U povodu članka dra Lava Čermelja o školama u Julijskoj Krajini

Trst, jula 1933. — U svom broju od 13. o. m. tršćanski »Il Piccolo« donosi na petoj strani veliki članak na dva stupca pod naslovom »Talijanska škola na granici i zabavni izljevi razočaranih preko Snježnika«. U tom se članku kaže, da slavenski emigranti razočarani, okupljeni oko »Istre«, na svoj način tumače i prikazuju stvari u Julijskoj Krajini i optužuju Italiju zbog tiranista i barbarstva. I sad »Piccolo« obilno citira članak, koji je izšao u jednom broju »Istre« pred dva mjeseca na uvodnom mjestu. Taj je članak, s naslovom »Izgubljena bitka«, napisao dr. Lavo Čermelj. »Piccolo« stavku postavlja citira taj članak i potkušava da pojavi tvrdnje dra Čermelja, ali mu to nikako ne uspijeva, nego se naprotiv dogadja da nam čak na nekim mjestima daje nove dokumente o namjerama talijanske škole u Julijskoj Krajini i o metodama, kojima se ta škola u našim krajevima uvodi.

U članku »Piccolo« ističe se, kako je dizanje škola i svih mogućih azila za djecu ponos Italije i razlog za zahvalnost stanovništva prema Italiji. Nabrojava se kakvih sve škola ima u tim krajevima te se tvrdi, kako su ove škole podignute u najzabitnijim mjestima, stvarajući moralni i materijalni progres stanovništva »koje je kroz stoljeća bilo prepusto bijedi i neznanju«.

Pisac članka u »Piccolo« ili se varil obmanjuje, jer u Julijskoj Krajini, pogotovo u graničnim krajevima o kojima on govoriti u svom članku, stanovništvo prije Italije nije bilo nazadno, nego je to bio veoma napredan kraj, s veoma malim postotkom analfabeta, između 4 i 7 posto kakvog nema nigdje u Italiji ni danas.

Šteti takvu duhovnu amputaciju nad fašizmom, a da pritom nebi riskirao da slomi i svoj vrat. To je prva i osnovna činjenica, s kojom treba apsolutno računati, kad se govoriti ili piše o »likvidaciji jadranskog spora ili čak o — »jadranskom paktu«. A osnovne elemente te činjenice treba držati u evidenciji i onda, kad bi se eventualno doista dogodilo, da Mussolini »pokazuje dobru volju«.

Ali, kako rečesmo, Dalmacija nije ipak sve. Nepravedno je to, da Italija aspirira na nju, ali Dalmacija uživa i uživala je pravednu sudbinu. Psihološko i stvarno težiste jadranskog spora nije sasvim u Dalmaciji. Samo je fašizam mudro, s ratunom, izgurao težiste, za široku svjetsku javnost, na Dalmaciju. To je latinska strategija i takтика. Pred neupućenim svijetom danas gotovo izgleda, da smo mi krivi za spor, jer neudovoljavamo težnji Italije, da ispunji svoj nacionalni san »oslobodenjem Dalmacije, a prelazi se preko Julijskih Krajina, koja je stvarno, a bilo koje se strane na nju gledalo, veliki problem u jadranskom kompleksu. I ako već sumnjamo, da možemo da popusti, — ne samo da sumnjamo, nego upravo jasno vidimo, da će čak i u pozitivnom i povoljnom rješenju s obzirom na Dalmaciju, ostati ipak Julijskih Krajina, koja neće biti manje krvava stvarnost niti poslije ma kakvih utanačenja za zelenim stolovima. Ne samo da je tu 15 godina jedne politike, koja je kod svih Jugoslavena ostavila ranjavi trag, koji boli i koji se ne može zaboraviti, koji ne može da dadi mještva nikakvoj lažnoj jugoslavensko-talijanskoj srušnosti. Pored toga ne možemo da zamislimo ni to, da bi u buduću Italiju

mogla više, da se vrati takvoj politici u Julijskoj Krajini, koja bi nas, ne kao diplome, nego kao Jugoslavene, ili čak kao ljudi, mogla da zadovolji. Isključeno je, da bi Italija uopće mogla, da reparira sve ono za što je naš narod u Julijskoj Krajini ošteto u prošlim 15 godina. Ruševine i katastrofe te vrsti ne daju se restaurirati ni čudom. A isključeno je i to, da bi Italija mogla, u skladu s fašizmom (a fašizam je regulativ), prama Jugoslavenima u Julijskoj Krajini uvesti takav sistem, koji bi nas mogao zadovoljiti niti izdaleka. Nemožemo se nadati, da bi fašistička Italija u tom pogledu dala bilo kakve obaveze, a kad bi ih i dala, ne možemo da zamislimo, da bi fašistička doktrina o državi, o naciji, o školi, o administraciji i o čovjeku članu fašističke države, kao i o čovjeku, golom čovjeku, dozvolila stvarne garantije života Jugoslavenima u Julijskoj Krajini. Idemo čak i da je, pa kažemo, da to doktrina i to specijalno fašističko shvaćanje onemogućuje ono prvo i glavno, a to je i samostalno postavljanje na dnevnim red problema Julijskih Krajina, i samu diskusiju o tom našem krvavom pitanju.

A ako je tako, ako se to sve uoči, može li se užeti kao osnovane i vjerojatne glasove, koji gorore o »jadranskom paktu« i sličnim kombinacijama? Jest, to bi se moglo sve užeti s optimizmom, ali samo onda, kad bi se pred onim, što je u centru stvari (makar se to i ne htjelo) — zatvaralo oči i kad bi se diplomacije i pojmom diplomacije sasvim apartirao od pojma narod — a specijalno u našem slučaju... Iz svega je nađalo jasno i to, na kojoj je strani prava krvinja, da na Jadrani ne može doći do zamislivo ni to, da bi u buduću Italiju

NE, NI MOGOĆE!

Zalostna obletnica divjaške požiga tržaškoga Narodnega doma nas spominje nepotpisnega trpljenja, ki so nam prinesli »kulturni Italijani. Ta obletnica nas tudi vzpotuje, da si ogledamo razmerje, ki je nastalo iz laške prepotence nasproti nam. V glavnem sloje pred nama trije strahotni čini, ki so nas fatalno razklali v dva popolnoma si nasprotujeta tabora, med katerima je danes brezupen prepad. Sovraštvo in tista nizkočina, specijalna perfidija proti nam je neprekosljiva in nepremostljiva! Ti grozoviti, vnebovipojni zločini proti nam so v glavnem naslednji: Požiganje narodnih domov, uničevanje naše kulture in blagostanja, tajne sodbe in streljanje naših idealistov iz verinsko stopanje z našim podjarmljenim narodom.

Povrh tega vidimo Italijana kot najverjetnejšega in najzahrbnejšega intriganta v Evropi, ki nam je stregel po življenju že med vojno s svojim zloglasnim londonskim pakтом, potem nam je silno nagajal ob določevanju naše meje napram našim sosedom, hudo nam je škodoval na Koroskem, intrigira proti nam v Bolgariji, Madžarski, Avstriji, Nemčiji in sploh pôsod, kjer koli more. Ko bi ne bilo večnih italijanskih intrig, bi v centralni Evropi ob današnjih razmerah imeli mir, — tako pa je vse razdraženo ter pripravljeno na vse. — In nekomu obljujejo sedaj celo Noblovo nagrado za mir! Ali zares stoji sve na glavi?! — Iz smrtnega sovraštva do Slovanov in iz divjega počlepa po naši zemlji je nastal tudi pakt štirih — in kot proučite temu je moral slediti vzhodni pakt. In gleje predznost, na večji intriganti na svetu že vtilkajo svoje prste tudi v vzhodni pakt in sedaj bi radi tudi uvelodili takozvano jadransko uprašanje...

Res, radovalni smo, kako bi ti mešetarji radi uravnotežili jadransko uprašanje. Mi nismo Lahom vzelj prav ničesar in zato jih tudi ničesar ne dolgujemo. — Oni so pa globoko zasekli sekiro v naše živo telo in ta grozna rana neprestano bolj krvari. Kako poravnati to grozote in te strahote? Edino tako, da nam naše povrnoje in da potegnemo mejo po sredini Jadrana. In ko bi res prislo do takih pogajanj, prosto in rotimo naše državnike, da ne pozabijo, da bo med nam in Lahi mir mogel le tedaj, ko bo gospodaril vsak v svoji lastni hiši! Ko so bili Italijani pod tujim jarmom, so učili to — in to učimo in trdimo za njimi tudi mi!

Le na tak način se poravnajo navedene grozote in operejo sramote — in s tem bi bilo jadransko uprašanje pravčivo in častno rešeno, kar bi bilo obema narodoma in državama na korist. Naša emigrantska zveza pa naj nemudoma poskrbi, da bodo v našem zunanjem ministerstvu tisti gospodje, ki bodo vodili eventualna pogajanja, natranno obvezeni o naših razmerah in težnjah, preko katerih predstojeca pogajanja ne smejo iti ako hočemo priti do resničnega mira.

Naj propagandni odsek pa prosimo, naj to miselj v propagandne serhe lancira v češke, francoske, engleske in po možnosti tudi v druge liste. Svet naj izve o naši boli, naj izve o peklenkih mukah našega zaslužnjega naroda in Evropa naj izbriše ta ostuden škandal.

Sedaj gre za usodo naših nesrečnih braťar in naše zemlje, zato ne smemo molčati, ampak moramo zagnati v svet najbolestnejši vsklik gorja namesto tistih, ki morajo danes molčati. — ARGUS.

SLUČAJ IVANA KARLOVIĆA

Javio se iz koparskog zatvora Klanj, julija 1933. Svojedobno bili smo javili u Istrici, kako je bio napšen Ivan Karlović i kako se je javio sa jednom dopisnicom, koju su donijeli karabinjeri. Ovog vama puta javljamo, da se je ovih dana javio jednim listom, u kojem javlja svojim roditeljima, da se nalazi u zatvoru u Kopru, gdje čeka dan osude. Njegovi roditelji poduzeli su potrebne korake s jednim advokatom da bi ga oslobođili iz zatvora, jer nije ništa skrivio. Ali izgleda, da će morati doći ipak pred sud. Teške su ovo muke i patnje za njegove roditelje, teško je i svima nama, ali njemu je mnogo i mnogo teže podnašati muke u onim koparskim zatvori ma potpuno nevin. — Klančan.

LIKATORSKI ZNAK NA SELJAČKIM VOZOVIMA.

Pula, jula 1933. — U Italiji se planira poseban porez na vozove. S tim potrezenom ima mnogo muke. Sad su opet morali seljaci kupiti nove ploče za vozove i za to su platili 5 lira. Ali to nije bilo dovoljno, nego su morali pored toga da kupe još i liktorski znak, koji mora biti na svakom vozu, da bi i svim vozovima bili fašistički, a taj znak stoji 12 lira...

SEDEMDESET SELJAČKIH IMANJA OKO FAZINA NA DRAŽBI.

Pazin, jula 1933. — Ovi dana je porezni ured u Pazinu dao na dražbu sedamdeset seljačkih posjeda u okolici Pazina za zaostale poreze. Svaki seljak, kojemu ide imanje na dražbu dužan je za porez od 400 do 1200 lira, i za tu će svotu biti upropastena mnoga imanja, koja vrijede i do 50 hiljada lira...

ČAK I FAŠISTIČKI PREFEKT PRIZNAJE!

Katastrofalne ekonomiske prilike u Istri, prema službenom izvještaju puljskog prefekta

Pula, jula 1933. — Dne 12 o. m. sastao se na plenarni sjednicu takozvani »Consiglio Provinciale dell'economia corporativa«, kajoj je predsjedao sam istarski prefekt, koji je lično pročitao i izvještaj o cijelokupnom stanju istarske poljoprivrede. Taj opširan izvještaj uistinu je dokumentan za sebe, jer je u njemu puljski prefekt, za razliku od dosadanje njegove prakse, prikazao stanje u dosta istinskim crtama. U sadržaju izvještaja, kako ga stampa »Corriere Istriano« vidimo, da je prefekt o pojedinim granama privrede Istri rekao ovo:

Poljoprivreda je iz razloga različite naravi u vrlo teškom stanju i veći dio poljoprivrednih imanja nalazi se danas pod tretom teškim hipotekarnih dugova. Pad cijena medjutim čini, da su seljaci u nemogućnosti, da smanje svoje dugove, a ne mogu ni da plaćaju kamate za dugove, nego protiv moraju da se utiču i novim zajmima...

Ribarstvo u Istri proživljava i ove godine, kaže prefekt, kritičan period, koji teško osjećaju ribari. Istarsko ribarstvo zasniva se uglavnom na lovu srđela, ali i ove godine plasiranje srđela vrlo je teško i nemoguće. Ako i može neki ribar da prodala svoju lovnu, onda je to pod tako niskim cijenama, da mu je korist upravo minimalna...

Industrija ugljena oko Raše osjeća jaku kružu i to naročito zbog pada engleske valute na tržištu ugljena, a i zbog tarifa u prevozu morem. Radi toga moralno je potrebito reducirati svoje troškove, to znači snizilo je i plaće i otpustilo radnike...

Industrija boksita propada, jer je ove godine prama lanjskoj prodaja pala za 25 milijuna tona... Izvoz boksita naglo pada. Prefekt, kao i svi fašisti, ima često poručljive opaske s obzirom na Ljubljana, u svom izvještaju žali, što je jedna velika tvornica aluminija u Ljubljani prestala da dobavlja boksit iz Istre...

Industrija kamenja bila je takodjer ove godine vrlo slaba, dok je lanjske godine pokazivala neke dobre znakove. U kamenolomima opao je rad, jer nema naručaba.

Za Veneciju se lanjske godine izvezlo doista kamenja za gradnju velikog mosta, koji je završen, pa sad više Venecija ne treba kamena iz Istre. Isto tako bit će doskora završena i gradnja obale u Chioggi, koja se gradi istarskim kamenom, a kad to bude završeno bit će još gore. Već je sada finansijska snaga i mogućnost uposlenja pala prema lanjskoj godini na polovicu...

Prilike u industrijskim poduzećima, koja se bave konzervacijom ribe i dalje su vrlo teške, kaže puljski prefekt... Jaka je strana konkurenca... Prilike su takve, da većina poduzeća u Istri zatvoreni... na veliku štetu istarske privrede, koja je od tih industrija imala velikih koristi.

Brodogradilišta stope slabo. U brodogradilištu »Scoglio Olivii«, kaže prefekt, manjka posla i manjakat će ga dok su ovakve prilike u trgovackoj mornarici. Da se ne bi moralno otpustiti i ono malo radnika, to je brodogradilište nastavilo s demoliranjem nekih starih brodova za raznaj poduzeća u unutarnjosti Italije. I više bi se moglo u tom pogledu učiniti, ali se ne isplati u Puli demolirati stare ladje, jer prevoz starog gvožđa iz Pule u razne gradove Italije previše stoji, pa će prema tome i ta »grana privreda« sve više padati... U ostalim brodogradilištima takodjer je skoro sasvim prestao svaki rad...

Metalurgijsku industriju u Istri predstavlja tvornica lokota u Puli, ali i ta slabo radi, kaže prefekt, jer joj i na talijanskim tržištima konkuriра strana produkcija...

Industrija cementa takodjer loše stoji... Tvornice rade sa polovicu svoga kapaciteta, tako ona u Valmacingi sa 66 posto. To je zato, jer gradjevna industrijia proživljava u Italiji jaku kružu...

Tvornica cigle radi još samo ona u Boratu. To je jedina tvornica te vrsti u Istri, pa bi se prema tome moglo očekivati, da će njezin rad biti znatniji, ali u stvari nije tako. Prefekt kaže, da tvornici u Boratu ide tako slabo, da ne može u Puli ni u Trstu da se odupre konkurenциji, a i slaboj prodaji, radi krize u gradjevnoj industriji... Oni pak, koji kupuju ciglu vole da kupuju jugoslavensku, koja je jeftinija...

Tvornica cigle u Cervolju morala je prestati s radom, jer nije mogla dalje, kaže puljski prefekt...

Promet stranaca, kaže prefekt u Istri je takodjer sve slabiji i to radi monetarne politike onih zemalja, odakle su prije dolazili stranci u Istru. Sezona je vrlo siromašna...

Tvornica kože i materijala za postoljarstvo u Vodnjanu takodjer vrlo slabo... Utvornici konopija radi se u turnima... Utvornica konopja za brodove propada, jer je propala navigacija i brodovima ne trebaju konopji...

Ima međutim među svim tim industrijskim koje propadaju jedna, koja se razvija, kako ističe puljski prefekt, tvornica zastava. Ta tvornica može da prosperira (zastave su u Italiji glavno...) jer se mnogo zastava prodaje, pa je i broj radnika u toj tvornici porasao od 40 na 100.

Gradjevna industrijia doživljava, kaže prefekt, dene velike krize i najviše se na tom polju osjećaju posljedice opće nevolje. Posljedice se osjećaju u mnogim granama obrta, koji je u vezi s gradjevnom industrijom a u prvom redu u stolarstvu. Radostga je pop Branka...

istarstvog stolarstva je upravo neznatna, zato, jer se ništa ne gradi, a u drugim radovima konkurira naročito furlansko stolarstvo...

Stamparska, tipografska industrija trpi od pomanjkanja posla, a i ono malo posla što bi bilo za Pulu i Istru, uzimaju štamparije u staroj Italiji, koje su apsorbirale koncentracijskim sistemom i posao za Istru...

Manje industrije u znaku su ovog općenito lošeg stanja. Svagdje se osjeća, kaže prefekt, da pučanstvo može manje da kupuje nego prije...

Nezaposlenost je takodjer velika u Istri. U zimskim mjesecima, kaže prefekt, bilo je 9138 nezaposlenih, dok ih je u julu zabilježeno nešto manje, radi ljetnih radova na poljima i inače 6823. Najviše imaju nezaposlenih u gradjevnoj industriji i u rudnicima, a slijede zatim metalna industrijia, pa alimentacije, industrijia drena i t. d.

Prefekt iznosi svom izvještaju još jednu karakterističnu stvar. On kaže, da uze sve te teške prilike, koje vladaju u Istri u svim pravcima, bankarski zavodi uspijevaju da se odlično drže...

Sve dakle propada, prema prefektovom izvještaju, samo talijanske zastave su u porastu i talijanske banke... Ono, što i mi stalno tvrdimo.

ISTARSKE SELJAČKE NEVOLJE.

Nugla, jula 1933. Izgleda kao da se je sve, otako smo pod našim novim gospodarima urotilo proti nama, pa čak i sama nam je priroda postala neprijateljem. Nije dosta da nas gnjave i muče naši tirači, nego nam dolaze muke i nevolje sa svih strana. Od kako smo ove godine zasigli naša polja svakim danom nas prati kiša, tako da nismo imali još ni jednog lijepog dana. Žito što smo posijali morali smo većim dijelom pokositi, jer nije imalo niti zrnja u sebi, a tako je i sa kukuruzom. Povrće nam je potpuno uništeno od silne vlage. Jedina nuda nam je još u grožđu, ali i tu smo u sto briga; komu i kamo ćemo prodati vino. Ne isplati nam se više niti obradjavati vino-grad.

Do pred par godina svaki je kod nas imao tri do četiri krave mljekarice, koje su nas sa mlijekom donekle uzdržavale. Danas tega više nema, jer smo morali prodati ih za podmirenje poreza. Neznamo čime ćemo u buduću plaćati taj porez, koji je svakim danom sve veći.

Prošle je godine u našem selu išlo na bubrež devet najlepših imanja, a izgleda, da će ih i ove godine ići još i više, jer je teret, koji nas pritiše nepodnosišniv.

Krašan.

IZ TRSTA NEKA SE POLICIJSKI ISTJE-RAJU SVI BESPOLENI SA SELA.

Trst, jula 1933. — »Il Popolo di Trieste« donosi članak, kojim želi da sugerira tršćanskog prefekta, da policijski protjer iz Trsta sve one ljude sa sela, koji su se našli bez posla, koji dolaze u grad da traže posla, pa ga u roku od par dana ne nadu, a isto tako i svi oni, koji su se bilo kada doselili u grad, pa izgube posao, a novi posao ne nadju u roku od dvadeset dana... »Popolo« prikazuje, kako je to idealno rješio torinski prefekt, koji se poslužio jednim zakonskim dekretom od 1928 i istjerao iz Torina nekoliko stotina familija nezaposlenih...

Svakako humane sugestije! Pri tom »Popolo« računa i s nacionalno-političkim momentom: u kratko vrijeme Trst bi se mogao očistiti od svih onih slavenskih elemenata, koji bilo kako potječu sa sela, i ostao bi sasvim za izrabljivanje i eksploraciju talijanskim došljacima, naročito onima, koji u novije vrijeme dolaze i za koje mora uvijek biti posla.

NAŠ SVIJET NEMA PRAVO NA RAD.

Zrenj, jula 1933. — Vodovodni kanal, koji se kopa preko Zrenčine, kopaju samo Talijani fašisti, a naš svijet mora da gleda. Naš gladni seljak ne prima se na posao, jer je »antiitaliano« i jer »voli Jugoslaviju«. Radnici Talijani vrijedaju našega čovjeka na sve moguće načine i još moramo, da im prodajemo živežne namirnice, ono malo što imamo, ispod cijene, inače jao nama!

VENECIJANSKI LAV STIGAO U MUMLIJAN.

Pula, jula 1933. — »Istra« je već pisala, da je Venecija darovala krilatog lava svetog Marka istarskom selu Mumljanu na molbu srpskog župnika, da se postavi na toranj, odakle je jednog lava bila skinuta Austrija. Sad će taj lav biti svećano postavljen na toranj i spremaju se svečanosti. S tornja će on govoriti svima, da je Istra venecijanska i rimska zemlja za sva vremena. — Tako piše puljski »Corriere Istriano«.

PLAVO I CRVENO — JUGOSLAVENSKA BOJE — ZABRANJENE.

Buzet, jula 1933. — Karabinjeri iz Sovinjaka pozvali su mladića Buljevca te mu naredili, da ne smije nositi plavi rupčić u žepu od kaputa, jer je ta boja jugoslavenska. Isto tako zabranili su mu, da se kiti crvenim karamfilom, jer da izaziva... Upozorili su ga, da će ga tužiti sudu i da će biti kažnjen zatvorom, ako nastavi, da nosi plavi rupčić i crveni karamfil. Tužio

3 MJESECA ZATVORA ZBOG HRVATSKE KNJIGE

Buzet, jula 1933. — Pred nekoliko dana bio je osudjen na 3 mjeseca zatvora i 1500 lira globe te plaćanje sudske troškova Anton Šćulac iz sela Šćulci kod Vrha na Buzeštinu. U januaru su mu karabinjeri izvršili premetašnu, a bili su i financi s karabinjerima. Prigodom premetačne našli su mu dva litra rakije i knjige društva Sv. Mohora, koje se štampanu cenzuirane u Trstu, te neke knjige svetoga Jeronima iz Zagreba, koje su

štampane još u doba Austrije. Bio je optužen, da ima u kući materijal političkog karaktera. Oduzeli su mu nekoje knjige. Bio je od istrage do procesa u zatvoru i mučili su ga i karabinjeri i financi, koji su htjeli da bi priznao, da je pekao rakiju, da bi ga još teže osudili, ali im to nije uspjelo. Šćulac je u povodu toga upropasten i fizički i materijalno. Rasprava se vršila pred sudom u Kopru.

ČUDNE MUSSOLINIJEVE ZAPOVEDI FAŠISTOM

4. Nikar ne izpreminja svojih življenjskih navad iz svojega življenjskog standarda.

5. Svoje ure u pisarni si uredi praktično in sprejemaj kar najveć moguće stranke, ki jih potprežljivo in prijateljsko poslušaj.

6. Posećaj delavske okrake, da boš mogel u sedanjih težkih časih pomagati ljudstvu ne samo duševno, temveć tudi fizično.

Te Mussolinijeve zapovedi je sporocil tajnik fašistične stranke Achille Starace v obliku okrožnice vsem italijanskim fašistom.

ZA SLOVENCA NI NIKJER PRAVICE!

V Gorici je bila raspisana loterija vrid protijetničkim organizacijam v gorški pokrajini. Te dni se je sestal odbor, ki mu predseduje prefektov odposlanec Nicola Cipparone, da bi končno razdelili darila. Stevilka 30.570, to je listek, ki ga je kupil Černe iz Solkana, je dobila radijski aparat. Malo teže je šlo, ko je bilo treba prisoditi Slovencu avtomobil. Avtomobil je zadela št. 30.274, ki jo je kupil Ivan Kofol iz Logarišča pri Sv. Luciji. Kofol je listek prodal Maksimilijanu Rutarju, sinu Amalije

Rutar iz Logarišča. Amalia Rutar je po svojem advokatu dr. Devetaku v Tolminu predložila odboru za razdelitev dobitkov omenjeni listek, ki pa je bil deloma raztrgan. Odbor je ugotovil, da je listek preveč raztrgan, da bi se mogla ugotoviti istovetnost in ni podelil dobitka Maksimilijanu Rutarju, kateremu je po vseh zakonih pritikal. Avtomobil je odbor izročil protijetničnemu konsorciju v Gorici. Za Slovenca torej nikjer pravice. — (»Slovenec«).

FAŠISTI SO RAZBILI GREGORČIČEVO PLOŠČO V RIHEMBERGU

Naša neizmerna potprežljivost

Omladinci so v Trogiru nekoliko oškrbili beneškega leva, ki stoji tam na žalosten spomin nekdanjega suženjstva pod usurpatorji. Benečani, ki so ogulili naš narod do belih kosti ter ga tiščali v temi nedvostni. Ti »kulturni« junaki so tudi spremenili naše zelene gore v puste kraške goličave in za te imenitne usluge jim govorili nismo dolžni nikake časti in slave!

Radi te malenkosti pa so Italijani zagnali strahovit krik v svet, ki se je polegal šele, ko je naš zunanj minister Maksimilijan tako temeljito odgovoril, kakor je zaslužil.

Sedaj pa so Italijani uradno dali odstraniti in razbiti spominsko ploščo v Rihembergu, ki je spominjala, da je pred leti tam bival naš slavni pesnik Simon Gregorčič. Ta greh je neprimeroma veči negoli trogirska ter nas hudo peče in holi, — a mi molčimo! Je li to prav ali ne? Drugi za malenkosti in celo po krivem vpijejo na vse grlo, — mi pa na velika želenja in ko imamo popolnoma prav — molčimo! Ako hočemo svetu parirati in v njem prosperirati, moramo delati tako, kakor delajo drugi, — s samim molčanjem pa ne pridemo daleč! Svet veruje tistem, ki vpije in razgraja, — preponižnega in molčečega pa prezira.

Kakor znano je češkoslovaška vlada dovolila Italijanom, da proglašijo ječo Silvia Pellica za narodni spomenik! Do volila je tudi, da so si spomenik uredili po svojem okusu. Italijanom se zdi samo ob sebi umevno, da častijo svoje narodne žrtve. Grobove naših narodnih mučenikov, Gortana, Bidovca, Miloša, Valenčića in Marušića, pa so tako skrili, da nihče ne ve za ranje. Fašisti so dali italijanski kulturi dvojno lice.

(»Slovenec«)

TAJNO ŠTAMPANJE SLAVENSKIH KNJIGA U GORIČKOJ

Slučaj Romana Pahora iz Renča

Gorica, jula 1933. — Kako javlja i fašističke novine, bio je doveden pred sud Roman Pahor iz Renča, star 44 godine, optužen da je prekršio zakon time, što je tajno u svojoj kući štampano (?) više svezaka u slovenskom jeziku. Sud mu nije ništa mogao dokazati, pa je pušten. Interesantno je sve

to: iz viesti u fašističkoj štampi koja je dosta jasna, izgleda da se radi o nekoj tajnoj štampariji, koja štampa čitave knjige na našem jeziku. Kaže se: »per avere in casa propria stampato opuscoli in lingua slovena...« — Izgleda upravo fantastično i nije čudo, da je Pahor pušten.

KDO JE BOLJ UBOG?

Postojna, jula 1933. — »Istra« je že svoječasno poročala o arretaciji jugoslovenski

LATINSKO PJEVANJE U CRKVAMA I ASIMILACIONI PLANOV

Što piše »Piccolo« o metodi Ward

Trst, jula 1933. — U tršćanskom »Piccolu« izšao je dugi članak, u kojem se govori o značenju latinskog pjevanja u crkvama za asimilaciju pograničnih krajeva. »Piccolo« kaže:

»Već smo više puta istakli izvanredno značenje, koje ima u našim pograničnim krajevima učenje i širenje latinskog crkvenog pjevanja i s oduševljenjem smo pozdravili i poduprli osnivanje i aktivnost Udrženja Santa Cecilia i njezine škole za odgajanje učitelja i učiteljica za gregorijansko pjevanje i orguljanje. S jednakim oduševljenjem pozdravljamo početak tečaja, koji ima za zadaću, da obrazuje učitelje u pjevanju po metodi Ward. Taj tečaj osnovala vrlo zaslužna Opera Nazionale Italia Redenta«.

Već po ovome što piše »Piccolo« u uvodu i po tome, što je taj tečaj osnovala Italia Redenta, možemo da mislimo, koja je zadaća toga tečaja. Ima da spremi što veći broj učitelja i učiteljica, koje će po našim slavenskim selima u Julijskoj Krajini, po metodi Ward, učiti našu slavensku dječju latinsko crkveno pjevanje, da bi se iskoristio i posljednji trag naše crkvene pjesme iz crkve. »Piccolo« kaže:

»U našim pograničnim zonama na Krasu uz Soči i drugdje babile i avangardisti još su uvijek prisiljeni, da u crkvama mole litanije majke božje u slavenskom jeziku, umjesto, da ih pjevaju u jeziku crkve. Oni moraju da pjevaju u slavenskom jeziku »Tantum ergo« Zdravo Kraljice, psalm »De profundis« i »Miserere«.

Da bi se ta opozicija svećenika slavenskih osjećaja suzbila, ne preostaje drugo, nego da se postepeno izmjeni sadanje stanje i to tako da se babile i avangardisti uče gregorijanskim liturgijskim pjevanjima, od običnih odgovora u litanijama majke božje i odgovora u pjevanoj misi, pa preko brze gregorijanske mise, pjevanja »Magnificat«, »Salve Regina« psalma De profundis i »Miserere«, himne »Ven creator« i »Te Deum«.

Opera Nazionale Balilla može, kaže »Piccolo«, da raspolaže sa svojim kapelama za religiozne funkcije, koje su određene za organizovanje. Da bi se naučili pjevanju gregorijanskih crkvenih pjesama, dječaci i djevojčice, treba se uteći pomoći učitelja i učiteljica u osnovnim školama i dječjim azilima. Učiteljima je povjerien odgoj novih generacija uz granicu, pa prema tome i crkveno pjevanje u zborovima. Na sreću, naročite potrebe u našim provincijama uz granicu

oslanjaju se baš na one odredbe, koje je Sveta Stolica odredila za sve zemlje katoličkog svijeta, to jest o širenju gregorijanskog pjevanja:

»Gregorijansko pjevanje, upozorava »Motu proprio« Pjego X., to je pjevanje rimske crkve, jedino pjevanje, koje je ona naslijedila od starih otaca, koje je čuvala ljubomorno kroz duga stoljeća u svojim liturgijskim kodeksima... Naročito treba nastojati da se gregorijansko pjevanje uvede u običaje puka, da bi vjernici ponovno uzmali najaktivnije učešće u službi božjoj, kako je to bilo u dalekoj prošlosti. Tako naredjuje Papa.«

Tako citira »Piccolo« Papinu odredbu i dalje kaže, da je u škojskim programima rečeno, da se već u azilima uče laka i religiozna pjevanja, u prvom razredu osnovne škole i dalje da se pjeva kratka religiozna pjesma na početku obuke, u četvrtom i petom po koja gregorijanska pjesma od tradicionalnih pjesama lake izvedbe. Osim toga ministarska naredba kaže, da pjevanje u školama mora biti različitog karaktera, s naročitim obzirom na nacionalnu i religioznu notu. U katekizmu »propisano je pak učenje nekih latinskih pjesama.«

»Piccolo« zatim kaže, da uzduž istarske obale i u Furlaniji, ribari i sellaci ipak donekle znaju latinske pjesme i pjevaju ih zajednički u crkvi, ali od Trsta prama Postojni i Tarvižu, od Tarviža prama Kvarneru, sellačke mase sasvim ignoriraju pjesme rimske crkve u božanstvenom latinskom jeziku crkve. Sad kad su škole sive talijanske i kad je obuka u školama čisto talijanska kad se talijanski jezik uvodi u nove generacije, baš zaslugom škole i azila, došao je momenat, da se započne akcija, koja će ići u dubinu, da bi babile, pikele italijane, avangardisti i mladi fašisti naučili da pjevaju u crkvama za sve religiozne funkcije latinski.

Zato se je sakupilo u školi u Trstu Via Parini preko šezdeset učitelja osnovnih škola i azila, da učestvuju u tečaju za latinsko pjevanje prema metodi Ward.

Za ovo što »Piccolo« piše ne bi trebalo ništa nadodati, tako je sve jasno i shvatljivo. Latinsko pjevanje u crkvama, misli se na nadležnim mjestima, prije će se uvesti nego talijansko, jer je to crkveni jezik, i izbaciti će se iz crkve sasvim slavenski jezik, iz religioznih i crkvenih pjesama. A na mjesto latinskog pjevanja uvesti će se kasnije talijanski, kad seliaci po Krasu i ostaloj Julijskoj Krajini zaborave slavenske pjesme. Latinski će lakše da prime već i zato, jer Papa naredjuje, da se gregorijanske pjesme uvedu u crkve...

ISTINA O POBJEDI KOD VITTORIA VENERA

Ovaj prikaz je iz dijela P. F. Novaka »Chaos« koje sadrži mnoštvo interesantnih detalja iz doba Svjetskog rata, a naročito o njegovom svršetku.

Početkom oktobra 1918. g. austrougarska vrh. komanda je uvidjala, da nije u stanju da nastavi rat, te je odredila komisiju da pregovara o primirju s Talijanima. Komisija se sastala 5. oktobra, ali je uskoro raspuštena. No pošto se u toku oktobra ispoljavalo sve veće rasulo austrougarske vojske, komisiji je 28. oktobra dato naredjenje da odmah predje preko fronta k Talijanima.

Talijanski uslovi za zaključenje primirja postavljeni prema uputstvima Vrhovnog Vojnog Saveta u Versaju, izgledali su komisiji toliko teški, da se ona i pored opširnih ovlaštenja nije mogla odlučiti da na njih pristane. Uslovi su dostavljeni austrougarskoj Vrhovnoj Komandi, a ova ih je saopštila u Šenbrun, gde se nalazio kod cara načelnika generalštaba baron Arc, i de su se toga trenutka rešavala sva krupna pitanja. Načelnik generalštaba u nestrijeđuju, čim su bile prepisane tačke uslova, uhnatio je papir i otišao u zasedanje Kranskog Saveta, gde je s mukom odlučeno, da se uslovi moraju prihvati. Ova hitnja bora Arca imala je kobne posledice, jer se u aktu dalje govorilo, da se mora odrediti trenutak, kad ima da bude obustavljena borba. Načelnik generalštaba to nije zapazio, pa je čim je svršeno zasedanje Kranskog Saveta iz susedne sobe izvestio načelnika operativnog odjeljenja Vrh. Komande, da su uslovi primirja primljeni i da svako borbeno dejstvo na suvom i u vazduhu ima biti odmah obustavljeno. Još u toku noći 3. novembra, izdano je naredjenje trupama, tako da je do 10 časova ujutro već bilo poznato na celom frontu. Od ovog časa a-u. artillerija više nije pučala.

Medutim, primirje još nikako nije bilo zaključeno od komisije, koja je bila za to ovlaštena. Ona je odugovilačila pregovore, čekajući na uputstva od svoje Vrhovne Komande, tako da joj je najzad predat ultimatum talijanske Vlade, u kome se zahtevalo, da uslovi primirja budu primljeni najdalje do ponoći od 3. na 4. novembra; u protivnom, primirja neće biti. Pod ovim pritiskom, a pošto ni do posljednjeg trenutka nije primila nikakvih određenih uputstava, austrougarska komisija je bila prinudjena, da prihvati sve postavljene uslove. Prepiska se vodila povodom tačke 1. o bezodvlačnom obustavljanju borbe. Prestatnici Austro-Ugarske tumačili su ovu tačku da borba ima da bude obustavljena odmah čim uslovi budu potpisani, dok su Talijani, shodno mišljenju Vrhovnog Vojnog Saveta u Versaju nastojali, da se borba ima obustaviti posle 24 časa od trenutka, kad uslovi budu prihvaci. Prema tome je prestatnik talijanske komisije izjavio, da za Talijane primirje stupa na snagu 4. novembra posle 3. sata popodne.

Na frontu se je pod ovakvim prilikama

TRINAJSTEGA JULIJA ...

Predavanje očevidec požiga

Narodnog doma v Trstu

Celje, 15. julija 1933.

13. t. m. prav ob isti uru, ko je pred 13 leti gorel Narodni dom v Trstu, smo se zbrali celjski Sočani in naši prijatelji v naših prostorih, kjer smo se spominjali strabotne nesreče, provzročene po brezprimerni laški podlosti in podivjanosti. Soba v celjskem Nar. domu je bila dostojo okrašena s kraljevo sliko, s sliko, ki kaže nesrečne bazovičke žrtve krog in krog po steni se bili nanizani krasno izdelani grbi primorskih mest in krajev in ravno na sredi je bil grb mesta Trsta, ki je bil pred vojno največje slovensko mesto.

Grb je bil ovit s krasno trobojnicico, ki je jasno govorila, kam spada to nesrečno mesto, ki pod sedanjim gospodstvom vedno boli hira in umira.

Vsa svečana oprema je delala na udeležence resnoven vtič in po kratkem predsednikovem pozdravu nam je očividec te grozne katastrofe točno naslikal tragedijo Narodnega doma. Pazljivo smo poslušali predavateljeva izvajanja ter se zgražali nad bestrijalno zloto, ki je pozabilo na vse človeške obzire in kulturne dolžnosti do bližnjega. Taka brezmejna podlost pač nima več pravice, da se sklicuje na kulturno, ker ravno ta barbarski čin je eklatantan dokaz, da v duši današnjih Lahov ni več niti trohice človečanske — kamoli — krščanske kulture!

Ko je bil Nar. dom v plamenu, so ljudje tiščali iz goreče palače, a laška podivjava na zločinu jih je branila Izhod, vsled česar je zgorelo okoli 50 ljudi.

Zakonč Roblek iz Radovljice sta skočila iz II. nadstropja; soprog se je ubil in soprog se je strahovito potokla — a laška drhal se je temu prizoru krohotala. Došlim gasilcem je laška ogaba. Giunta zabranil gašenje — in ko je bil Nar. dom že ves v plamenu, je iz bližnje vojašnice pridrvel bataljon vojakov, a ne zato, da bi pomagal, pač pa zato, da je kot zbesnel streljal v goreče poslopje. Ali hočete še večega dokaza najpodlejše zločina v zverinskega sovraštva do nas?

Iz ničevih in izmišljenih razlogov so nas udarali s strabotnim zločinom, ki jim ostane na večno sramoto — in ta zgodovinski zločin stoji med nami in njimi kot strahovit mehnik, ki nam je odprli oči, da smo jasto spregledali resnico, ki govorit: S tako propalo hudobijo ni več paktiranja!

Takrat so nam zamrle vse nade do kakega zbljanja, naše do smrti užaljene duše so

se uprle temu modernemu barbarstvu ter krivično naloženega neznosnega in nezaslužnega jarma ne priznavajo in ga ne bodo priznale nikdar, kar so naši junački poslanici tudi prav jasno povedali v rimskem parlamentu.

Poročevalčev govor je napravil na poslušalce silem vtič ter je vzbujal v nas do Labov prav take občutke spoštovanja, kakor zasluzijo njih podivljana, nečloveška in krščanska dejanja.

Mlad gospod je nato lepo deklamiral primenno pesem in starejši član je recitiral pesem o požigu Nar. domu in s tem je bilo spominjevanje o tem divjaškem činu zaključeno.

Rayno ob završitvi tega dopisa smo čitali v listih, da so na potu pogajanja o likvidaciji »Jadranskega vprašanja«.

Zato prosimo Predsedstvo naše emigracije v Beogradu, ki je v takozvanem »Jadranskem vprašanju« do zadnje pičice poučeno, naj se nemudoma potrdi na pristojo mesto, kjer naj obrazloži vse, kar more nepisno nesrečo, ki je zadela naše bedne bratre in nas, ublažiti in izbrisati. Zdaj je pravi čas, ker zvonjenje po toči — ne bi pomagalo!

P. O. OBLETNICA 13. JULIJA V DRUŠTVU »TABOR« V LJUBLJANI.

Z gnevom v duši smo se zbrali v četrtek 13. t. m. na sestanku. V sobi sta sprejeli stali veliki sliki gorečega Narodnega doma v Trstu in župniča v Drežnici. Slike sta bili tako zgovorni, da je bil popolnoma odveč napis »Da ne pozabimo...« Tovarišica Dinka Velikanjeva nam je lepo podala predavanje »Naši ognjeni krstci. Končala je z besedami: »Primorski Jugoslovani imamo svoj Vidovdan. Ta dan naj bo posvečen poglobitvi našega dela in razširjenju zavesti, da bo le borba dovedla naš narod do končne zmage, ko bo maščevan 13. julij in vsi drugi naši ognjeni krstci. Te besede so bile od navzočnih deklet in mladičev sprejete z velikim navdušenjem. Nato je s topilino recitirala tovarisko Ida Domenikova pesem posvečeno krvavemu Rapallu, kateri je sledila recitacija tov. Vekoslava Figarja »Gore srca!«; obe te recitacije sta se navzočnih globoko dojmile.

Ta spominska svečanost je bila sicer skromna, toda društvo je tudi to pot do kazalo, da ne opusti nobene prilike, da se ne bi spominjalo naših žalostnih in veselih dni.

GLASOVI ŠTAMPE

FRANCUSKA ŠTAMPA O ŽIVOTU JUGOSLAVENA POD ITALIJOM

ČETVORNI PAKT NIJE OSTVARIO OČEKIVANE NADE. — FAŠIZAM JE LIŠIO JUGOSLOVENSKE MANJINE U ITALIJI NAJOSNOVNIH PRAVA PRIZNATIH EVROPSKIM NARODNIM MANJINAMA. — ODJEK NAJNOVIJIH NASILJA U FRANCUSKOJ ŠTAMPI.

Pariski list »Ere Nouvelle« donosi članak povodom potpisivanja četvornog pakta koji je, veli list, trebao, prema zvaničnim izjavama njegovih tvoraca, da dovede do političkog smirenja u Srednjoj Evropi. Ta je neda, ističe se u članku, bila glavni razlog što je Francuska prihvatala četvorni pakt u njegovoj posljednjoj redakciji.

Medutim, kaže »Ere Nouvelle« da danas ovaj pakt nije pružio očekivane rezultate, jer Italija, kojoj i dalje leži na srcu restauracija Habsburgovaca, nije obustavila svoje napade protiv Male Antante, prema kojoj nije izmjenila neprijateljski stav, naročito ne prema Jugoslaviji.

Mi smo, nastavlja list, ukažali na činjenicu da se produžuje sa talijanskim vojnim pripremama prema jugoslovenskoj granici, da se ti radovi izvode sa neobjašnjivom užurbanostu da su praćeni svim mogućim proganjanjima mirne jugoslovenske manjine u Julijskoj Krajini. Evo, samo nekoliko mjesaca:

U jednom selu blizu Cerkna, fašistički milicionari ubili su radnika Eržena, koji je, pošto je prebjegao u Jugoslaviju, bez dozvole došao u svoj rodni kraj, da vidi svoju ženu. Fašističke vlasti nedavno su uhapšile Pregarca, rodom iz Trsta, koji je poslije deset godina živio u Jugoslaviji kao željeznički činovnik i tako, sasvim pravilno i redovnim putem, stekao jugoslovensko podanstvo. On je ranije u više mahova dolazio u posjetu svojim roditeljima u Trstu, snabdjeven potrebnim ispravama i nikada nije bio uznemirivan od strane talijanskih vlasti. Ovoga puta, poslije kračeg privora u zloglasnoj tamnici Via-Korone u Trstu, retrutovan je i upućen da služi svoj rok u jednom pješadijskom puku u Kremoni. To je zaista neobičan slučaj, da se jedan jugoslovenski podanik može primorati da služi vojsku u Italiji.

Pred nekoliko dana uhapšeno je u jednom selu kraj Gorice više osoba zato, što je u toku noći neko zabo nasred selu jugoslovensku zastavu. Ova lica još nisu puštena na slobodu, da se protiv njih fašističke vlasti ne mogu da navedu nikakvu pozitivnu činjenicu. Sud u Gorici osudio je nedavno Jugoslovena Syligoga na pet mjeseci zatvora, zato što je bez dozvole policijskih vlasti posjetio neke svoje prijatelje u susjednom selu. U mjestu Oprtalj, u Istri prestatnik općine stavio je do znanja stanovništvu slijedeću naredbu općinske vlasti: fašistički milicionari imat će u

buduće prava da uhapse i zatvore svakog lice koje bude na ulici govorilo srpsko-hrvatskim jezikom.

Kako mnogi seljaci, Jugosloveni, koji žive u ovoj oblasti, ne znaju talijanski, i kako im je teško kretati se ulicama a da ne govore, to je već došlo do hapšenja, i izvestan broj seljaka bio je osudjen na šest sati zatvora za ovaj, u Evropi još nepoznati, pretpak. Ovaj isti fašistički prestatnik općine prijetio je zatvorom jednom seljaku jugoslovenske manjine, ako u svojoj kući i s svojom djecom i dalje bude govorio svojim materinim jezikom.

U jednom drugom istarskom selu, fašistički karabinieri bacili su u zatvor četvero djece, zato što su izjavila da su Jugosloveni, a u selu Vrh uhapšeno je više jugoslovenskih seljaka zato, što su napustili crkvu u času kad je seoski župnik počeo da propovjeda na talijanskom jeziku, koji oni ne razumiju.

Mogli bi nastaviti sa rednjem takvih i sličnih proganjanja jugoslovenske manjine u Italiji; manjine, koja je od dolaska fašizma na vlast lišena najelementarnijih prava priznatih evropskim narodnim manjinama poslije rata; manjine, koja je od toga dana podvrgnuta pravom režimu policijskog terora. Uprkos takvog nečovječnog postupanja prema Jugoslovenima u Italiji, koji u kompaktnoj masi od 600.000 žive u Julijskoj Krajini, fašistička Italija nastavlja da proglašava sebe neumornim branicom narodnih manjina koje su tobož podijarmljene u malim državama Srednje Evrope, pa čak smatra da je u pravu da zahtijeva i teritorijalnu reviziju ugovora o miru u korist madžarskih manjina, nastajenih u državama Male Antante, manjina čiji položaj sa manjinske tačke gledišta ne može čak ni iz daleka da bude uporedjen sa položajem u koji je Italija dovela narodne manjine nastanjenе na njenoj teritoriji.

Moguće je da fašistička Italija u ovakvom ponašanju ne vidi nikakve protivrečnosti i nikakvo vrijedjanje osjećaja pravde, ali je tako shvatiti opravdani revolt koji moraju osjećati narodi protiv kojih je uperen talijansko-madžarski revizionizam, kad razmišljaju o položaju manjina u Italiji, u zemlji koja zahtjeva rasparčavanje baš onih država koje poštjuju prava narodnih manjina nastanjenih na njihovoj teritoriji.

Danes se je menda razburjenje za voljo zahtey naših sosedov-revizionistov že toliko poleglo, da smemo o tem poglavju izpregovoriti kako besed. Vsačka ideja, ki je bila velika in močna, se je uresničila, ki jo je, kako in kedaj, to je vprašanje časa, razmer in ljudi. Nič ne pomaga; naši sosedje, ki so izgubili svojo krivično posest, ali pa ki mislijo, da še niso dovolj dobili, ne bodo mirovali. Oni bodo vpili in iskali pomočnikov za svoje laži. In mi tudi ne smemo ostati v defenzivu, ampak moramo glasno povedati, da se revizi je ne bojimo, ker pravična revizija bi šla samo nam v prid. Dasi vidimo v Mali vzezi držav veliko skladnost interesov, je ravno revizija mej točka programa, v kateri se oficijelna politika Jugoslavije, Romunije in Čehoslovaške ne more kriti brez žrtv pridobiti, bi ti dve ne imeli nijesnar pričakovati, ali pa bi celo izgubili. Zato moramo mi neoficijelno pripravljati svoj narod na taki, ki pridejo. Vse se menjata na svetu, nič ni večno; pogodbe so vendarle »krpe papirja«.

Naša slovenska zmota je, da velikemu svetu dopovejemo s številkami, koliko naših ljudi je ostalo za mejami Jugoslavije. Pravimo, da jih je v Italiji 600.000., v Avstriji 100.000 in na Madžarskem 30.000, kakor da take betve Francozom, Angležem ali Amerikancem prav imponirajo. Oni nas morda pomilujejo, gotovo pa mislijo, da se z narodom, ki mu že take množice kaj pomenijo, ni vredno ukvarjati. Ko bi pamogli, da je ostala zunaj dobra tretjina slovenskega dela jugoslovenskega naroda; ko bi mi navajali, da so nam vzel od Reke do Tržiča, toliko kilometrov morja; ko bi znali dopovedati, da je bil Trst do vojne najveće slovensko mesto; ko bi razjasnili, kaj je za nas Postojna in Idrija; ko bi opozorili na to, da je sam Mazzini zamejil Italijo ob Izlivu Soče; ko bi spomnili na to, kaj pripoveduje Pavel Dijakon o Slovencih v Benečiji; ko bi poudarili, da je pri Gospu Sveti nekdanje središče našega rodu in da je tam ob knežjem prestolu

še leta 1614 avstrijski Ernest Železni slovenskem ljudstvu po slovenski prisegal; ko bi omenili, da je Slovenec Tomaž Košat pesem slovenskih ljudi proslavil kot »Kárnertneried«; ko bi pokazali, kako so gospodarili nad Slovenci oni v Gradiču, ki je bil slovenski grad; ko bi namignili na kneza Kocelja in Pribinu v Blatnem gradu, ter na nekdanje sosedstvo s Slovaki, ki soše vselej med seboj imajo za Slovence; ko bi pogreli zadevo s Celjem in grofom, — potem, menda, bi krojači naše usode, le vedeli za nas.

Cujem, da se krogi naših geografov bavijo z novim zemljovidom krajev, ki bo obsegal vse, prav vse, kar je bilo naše pred kakim tremi rodovi, ko se je bila začela germanizacija in italijanizacija na vso moč. Ne dvomim, da storijo in napravijo vse v redu. A ne bi bilo prav, ko bi izven mej, ki so nam vključile del Slovenije v Jugoslavijo, ne začrtali še onih mej, ki bi res objele zadnjo našo vas. Take zemljevide bi moral potem razdati in razsejati vseposvod, da bi bili narodu večen spomin in opomin.

Politiki brez čuta in pravilnosti kojih narodom zemljo in jim postavljajo mejnike, kakor se jim zdi prav in dobro. Sedaj jim je za mejo reka, potem vzaimejo gorski greben, drugič pa zopet kakor razvedje. Tudi dolino ali kotlino presekajo, če že ni drugače, in celo po sredi mesta potegnejo mejo. Vse brez načela. Edino načelo bi moral biti: narod in jezik. Kajti ko bi bila reka ali gora ali dolina res kaka meja, ki bi morala in znala ločiti, potem se ne bil narod naseli tam preko reke na pogorju, ali za goro v drugi dolini.

Ne dajmo, da drugi rjevoje in tulijo. Oglasimo se še mi, pa kričimo in vpijmo. Morajo nas čuti. Pred vojno nam je nemški sošolec kazal zemljevid Velike Nemčije. Češka, Moravska in Slezija so bile začrtane v Nemčijo in so bile namenjene za ponemčenje. Ista usoda je zadela slovensko zemljo z Istro in Trstom vred. Vojna narodov je Nemcem velepotezno nakano preprečila, a vendar se vedno neutraljivo vpije

JAČANJE NAŠIH EMIGRANTSKIH REDOVA

Osnivanje društva »Istra« u Tivtu

Obzirom na veliki broj emigranata iz Julijске Krajine, koji su nastanjeni u Tivtu i ostalim mjestima Boke Kotorske, a na lični poticaj g. Ivana Staroga iz Zagreba, povela se je akcija sa strane Ing. Pavle Jurdane i Josipa Bazelija, da bi se u Tivtu osnovalo društvo »Istra«, koje bi obuhvatalo sva mesta Bokokotorskog zaljeva.

Dne 8. o. m. održala se je sjednica akcionog odbora, koji se je konstituisao ovako: predsjednik: Radović Ivo, potpredsjednik: Bazeli Josip, tajnik: Komač Virgilije, odbornici: Ing. Pavlo Jurdana, Culja Dragutin, Lorencin Anton, Ružić Jakov, Pilat Jerko, Pavić Nikola, Ivić Josip i Brečić Silvije.

Akciona je odbor zaključio, da se 30. jula o. g. u 10 i po sati prije podne održi osnivačka skupština, na kojoj će se prihvati pravila društva.

Za emigrante iz Julijске Krajineovo udruženje imati će velike važnosti i koristi, koliko za pojedince, koliko i za opću stvar i pitanje naših neoslobodjene kraljeva. Potreba osnivanja društva »Istra« pokazala se i zbog toga, što su emigranti iz Julijске Krajine bili dosada rastepeni i bez pravog vodstva, koje bi im moglo dati upute u pojedinim akcijama, a ni pojedinci u raznim slučajevima nisu mogli biti zaštićeni i upućeni u naše prilike uopće, a specijalno u pogledu socijalnog pitanja. Jugoslovenska Matica u Tivtu je doduše sa velikim naporima i žrtvama učinila mnogo za nas i spašavala emigrante, u koliko je mogla, ali njezin smjer rada i program ne može biti sasvim onakav, kakav može biti program i smjer društva »Istra«, pa ni najboljom voljom nije mogla nastupiti i povesti sve one akcije, koje će moći povesti društvo »Istra«, na osnovu svojih pravila.

Dužnost je sviju nas emigranata, da se približimo novom društvu »Istra«, da njegov rad svestrano podupiremo, kako bismo se medju sobom bolje upoznali, naša socijalna pitanja što uspiješnije promicati i društvo dali jakog života, koji i može imati, obzirom na veliki broj emigranata u Boki Kotorskoj.

Pozdravljamo ovaj pothvat i želimo dobar uspjeh.

VRLO USPJELA KOMEMORACIJA VJEKOSLAVA SPINČIĆA U SARAJEVU

NA INICIJATIVU UDRUŽENJA »GORTAN BAZOVICA«

Otkako je organizovano u Sarajevu naše udruženje »Gortan Bazovica« započelo se i u Bosni življom propagandom naše ideje. To udruženje s plemenitim ciljevima shvaća svoju zadaću i nastoji, da što više učini za našu stvar. I do sada je bilo, makar društvo postoji kratko vrijeme, učinilo uspjeha. Citanje je društvo agilno, a poduzetan je i pun inicijative društveni predsjednik g. Franjo Benčić, koji ima oko sebe u upravi još nekoliko zanosnih radnika. A i u raču sarajevske organizacije sigurno će nedjelja 9. o. m. ostati kao najlepša spomena za dugo, jer je toga dana u Sarajevu priredjena imponantna komemoracija Vječoslava Spinčića, koja je bila dostojna i na visini. Komemoracija je priredjena u dvorani Imperijal kina. PUBLIKE je bilo preko šest stotina. Održani su lepsi govorovi. Prvi je govorio predsjednik udruženja g. Franjo Benčić, koji prikazuje živim riječima život i zasluge Vječoslava Spinčića za Istru i Julijsku Krajinu, i ističe, da je i Spinčićeva zašluga, ako danas naš narod u onom kraju odobrila teroru nasilnika. Njegov je govor bio prerađen velikom pažnjom i odobravanjem. Zatin je održao krasan govor uime Sokola g. Tršić Jovan. Njegov sadržajni govor o Spinčiću bio je primljen s pljeskom. U ime Jadranske Straže govorio je g. Emil Petrović, poznati sarajevski javni radnik. On je izrekao kratak pjesnički govor pun herojskih vizija i snage, deklijiran pobožnom pažnjom prisutnih. Declaracije je mala djevojčica Savinka Klarac, kćer upravnika pošte g. Tihomira Kirca. Drugu pjesmu je deklamirao član upravnog odbora g. Antun Kaluša. Bila je to pjesma Rikarda Katalinića Jeretova. Kao zadnja točka bila je živa slika, koju je izveo Sokol. Oni su zelenilom iskitili kartu Istre i sliku Vječoslava Spinčića i pozdravili u mirnom stavu, dok je muzika svirala. Sokolska glazba je i inače učestvovala u programu. Na komemoraciji je učestvovalo mnogo vidjениh ličnosti grada Sarajeva i mnogo delegata raznih nacionalnih i humanih organizacija. Bila je komemoracija VI. Spinčiću uopće rijetko uspijela priredba, s kojom se može udruženje »Gortan Bazovica« ponositi. Z. I.

KOMEMORACIJA VI. SPINČIĆU NA JEDNOJ UČITELJSKOJ SKUPSTINI

U zgradu osnovne škole u Petrijancu kod Varaždina održana je glavna godišnja skupština Jugoslovenskog učiteljskog udruženja za grad i srez Varaždin. Na skupštini je bilo prisutno 60 učitelja i učiteljica, delegati iz čakovečkog sreza i sreski školski nadzornik g. Mato Rubinić.

Sreski školski nadzornik g. Matko Rubinić, rodom iz Istre komemorirao je učiteljima smrt prof. Vječoslava Spinčića, kome su učitelji odali počast poklikom: Slava mu!

CERKOVNIK MARTIN

(Konec)

Kmalu bo poldne. Martin bo zadel kramp na rame, šel k cerkvi in bo zvonil. Zvonil bo in Kraševci se bodo odkrili in molili. S prekrizanimi rokami, s krampom na ramenih bo šel proti svoji bajti.

Martin bo šel in bo zvonil. Cez brdo gre pet ljudi. Bližajo se Martinu. Ne vidi jih. Dviga kramp in ga zasaja za korenike. Žuljave roke pulijo grmovlje.

»Stoj!«

Martin se strese.

Samo za hip. Potem zrase iz tal z visoko dvignjenim krampom, z vprašajočimi očmi.

Vsi so okamenili.

Tišina.

Orožniki se vrželo na Martina.

»Čemu ste prišli? Ne, ne, ne grem! Kompati moram! Otoke imam. Zvoniti moram!«

Mišičaste roke držijo krčevito kramp, kakor bi bile nanj prirašcene.

»Zvoniti? Mi vam bomo dali zvoniti! Mi vam bomo vsem dali z odsekanimi udarci zvona dajati posebna znamenja, klicati na upor!«

»Upor?« je zastrmel Martin.

Roke so mu omahnule ob telesu. Kramp je padel na kamen in zazveknil.

*

Peljali so ga mimo bajte. Na ramah orožnikov so se bliskali bajoneti. Na ramenih širokopletčega, razgaličnega in bosegoma Martina se je med ukovanimi rokami svetlikal nov, težak kramp.

Otroci so jokali. Tona je tekla za njim, z najmlajšim v naročju, ki se je je krčevito držal za prsi, in vpila:

»Martin, Maartii!«

Krik je usihal med borci in brinjem.

Martin se je vil v železju in prosil:

»Pustite me! Kdo jim bo dal kruha? Pustite me!«

»Tiko, pes!«

Martina je zadel na ustja težak udarec. Kapila krvi je padla na belo cesto in se zgubila v prahu.

Martin se je sunkoma okrenil, da so zarožljave verige, in zaklical:

»Tona, pojdi in zvoni — poldan!«

Tona je okamenela sredi prasne ceste. Zazrla se je v svoje bose noge; palec ji je krvarel, nekam se je bila zadela. Stisnila je k sebi otroka, mu pokazala v prahu kapljivo krvi in se posvaljala:

»Pojdi in zvoni poldan...«

Martin in orožnici so izginjali za obroček. Na bajonetih in na svetlem krampu se je svetilo sonce. Na belo cesto je kdaj pa kajila od razbitih Martinovih usnic kapljiva krvi in se posvaljala v prahu.

*

Martina so gnali po cesti, ki je bila podobna široki, neskončani beli rjuhi. Prepletala se je čez brda in gmajne, se vila skozi boreve gozdove, se vijugala skozi brajde in skozi vasi mimo sivilih bajt in belih cerkva. Glava mu je ležala na prsih. Gledal je v cesto. Bila je neskočno bela, samo tu pa tam je ležala na njej borova senca. Hodili so dolgo. Cesta ni nikjer usahnila. Vlekla se je v neskončnost in prah na njej je bil svetel in pekoč. Zašla je med kamnolome; bližali so se Nabrežini. Martin je začul ostru pesem dlet. Dvignil je glavo. Med sivimi kamni so se na zagorelih obrazih v soncu bleščale bele papirnate kape. Brez števila rok se je dvigalo in brez števila kladiv je enakomerno padalo na dletta.

Peljali so ga v orožniško kasarno in pahnili v klet. Sesedel se je na mrzla tla. Z rokami se je prikel za vroča in skelečna stopala.

»Zdaj sem tu. Kaj sem zagrešil?« je reklo. Pogledal je v zamreženo lino, se streljal in umoknil.

Pod večer so prišli ponji. V veči je zaledal pet fantov iz sosednje vasi.

»O, kaj pa ti, Martin?« ga je ogovoril eden izmed njih.

»Zvonil sem!« je odgovoril.

»Tiko!« so vzrojili orožniki.

Ukovali so jih v okove in jih priklenili na dolgo verigo.

Ko so prišli čez trg in se je cesta naginila, se je pred njimi zaleskalo morje. Dvignilo se je do sonca in ga vsrkaval v vase. Po valovih je do sonca peljala široka srebrna cesta.

Hodili so hitro. Med rožljanim verige so enakomerno padali odsekani udarci delt iz nabrežinskih kamnolomov.

*

Ob morju je ležal Trst. Sill je na morje, potopljen v noč. Po ulicah so valovili ljudje in med njimi so s težkimi, upognjenimi koraki stopali jetnici. Iz širokih obločnic je na njihove zagorele obuze lila luč. Izza steklenih kavarniških vrat je načne pluskala razigrana godba.

S sklonjenimi glavami so prestopili visok kamenit prag tržaškega zapora. V široki veži so jih slekli do nagega, jih preiskali in jih ločili. Videli se niso nikoli več.

Se tisto noč so Martina peljali k sodniku.

»Vi ste zvonili k uporu. Dali ste znamenje tem požigalcem.« je zarohel sodnik.

Martin je mirno gledal v sodnika in dejal:

»Zvonil sem, ker je pomlad prišla. Delati je treba. Zvonil sem zgodaj, da bi ljudje slišali in vstali.«

»Kakšni ljudje?«

»Kraševci!«

»Kraševci? Da, Kraševci! Požigalci, barbare!« je vpil sodnik.

»Priznajte!«

»Nič ne vem, ničesar nisem zakrivil!« je ječal Martin.

Sodnik je pogledal ječarje. Jermenji so zaživjiali po zraku.

»Podpišite!« je velel sodnik.

»Podpišem. Nič ne vem!« je dejal Martin in žuljava roka se mu je tresla, ko je zvilen na zapisnik svoje ime.

*

V stolpu svetega Justa je bila enajsta ura, ko so ga drugo noč zbudili. Vstal je in preplašeno strmel v ječarja, ki mu je ukazal:

»Oblecite se!«

Ko se je oblek, so ga gnali v pisarno. Tam so mu dali vse njegove stvari. Pogledal je ječarja in vprašal:

»Kaj grem domov?«

Ječar je molčal.

Peljali so ga na vlak.

»Kam?« je strahoma vprašal. Nič mu niso odgovorili. Ukovali so mu roke in ga z verigo priklenili za klop. Preden se je vlak premaknil, je k Martinu še enkrat stopil orožniški častnik, ga prikel za okove in jih stresel. Obrnil se je k orožnikom in ukazal:

»Stisnite, še stisnite!«

Vlak je zaživjil in se pognal v noč. Enakomerno so rotopal kolesa, ko je zdrvel mimo Miramar, ki je čepel na čebel med borovci z mesečino oblit, kakor bel labud, se pognal čez Sočo, ki se je penila pod dolgim mostom in je plavila okroglo prodno kamenje, se vrgel na Furlansko nizino in hitel med vrtovi in vinogradi, med dolgimi njivami koruze in pšenice čez Piavo do Benet, se ustavljal tam par dolgih ur in nato zavozil na Padsko nižino, mimo rizič in pšeničnih polj, posejanih s širokocrajnimi slamniki kmetov in kmetic, ki so se kopale v dopoldanskem soncu, se ustavili v Bologni in se čez uro zarišli v Apenine, kjer ga je zajela noč. Bilo je jutro, ko se je za uro spet ustavil v Firence in potem dan in sonce na nebuh, ko je puščal za sabo Arezzo in stare rimske gradove in je že sonce umiralo na gotski katedrali v Orvietu, ko je zbežal mimo in je bil večer, ko je obstal na rimski postaji. Nepretrogoma se le vozil Martin dva dne in eno noč. Nepretrogoma so bile roke ukovane in priklenjene za klop. Orožniki so se pogovarjali, on pa je molčal. Samo dyakrat je poprosil kruha in trikrat vode. Še zmenili se.

IZ VLAKA SO GA PREDTELJALI V AUTO IN POTEM V TRASTIBERO V REGINA COELI. PELJALI SO GA K SODNIKU. NOBENE BESEDI NI VEČ RAZUMEL. ZAMEGLILO SE MU JE PRED OCMI IN JE PADEL. POBRALI SO GA IN GA PELJALI V CELICO. KO SO MU ODVYLI OKOVE IN JIH SNELI, JE IZ GNOJNEGA ZAPESTJA PADLA NA SIVI TLAK KAPLJA KRVI. V ROKE SO MU POTISNILI HLEBEC STAREGA KRUAH. ROKE PA SO BILE MIRTVE, PRSTI MODRIKASTI, ZAPESTE GNOLNO. HLEBEC MU JE ZDRKLJIL IN SE RAZKOTAL PO TLEH.

BIL JE V RIMU. KO JE BIL OTROK, SO GA V CERKVI UCILJ, DA JE RIM SVETO MESTO IN DA JE DAN PAPEŽ, KRISTUSOV NAMESTNIK.

V CELICI JE BIL POLMRAK. NALSONIL SE JE OB STENO IN SE ZAMETIL V OZKO LINO, KI JE VISELA POD OBOKOM. NOBENE LUČI! LE SVETA LISSA. MEDLA IN ŠIBKA, KAKOR ŽE ZDAVNAJ POZABLJEN SPOMIN.

*

SAM JE BIL V CELICI. ČEZ DAN JE GLEDAL SKOZI LINO, KAKO SO MINEVALI DNEVI, PONOČI PA SE JE NJEGOV POGLED RAZSEKAL OB JEKNENIH KRIŽIH, KAKOR JE BIL TAM ZUNAJ RAZSEKANO SIVO NEBO.

DELovanje kluba emigrantov v Litiji

PREDAVANJA O PRIMORJU. — KOMEMORACIJA SPINČIĆA. — POŽIG »BALKANA« — KRESOVI ZA CIRILA IN METODA.

Naša najnovješta emigrantska edinica v Litiji se prav lepo razvija. Pretekli mesec je klub predaval sklopične slike iz Primorja in Koroške, ki so imele nadvse dober obisk ljudskošolske mladine iz Litije in bližnjih šol, tako, da jih je bilo treba ponoviti.

Dan pred sv. Cirilom in Metodom pa je klub skupno z litijskim Sokolom izvedel nadvse dobro uspelo komemoracijo Prof. Spinčiča, o katerem je govoril član litiskskega Sokola. Za njim pa se je še član Kluba emigrantov spominjal požiga Narodnega doma v Trstu. Fevski zbor je nato zapel državno himno, nakar je gasilska godba zaigrala par žalostnik.

Cela komemoracija se je vršila javno na glavnem trgu v Litiji in so jo posetili vsi predstavniki Litije in izredno veliko število ljudstva. Uspela je kot krasna manifestacija za naše zaslužene brate v Jul. Krajinji. Na to so vsi odšli z godbo na čelu k začigu Ciril-Metodovega kresa, ki ga je priredila Ciril-Metodova družba.

Prihodnji sestanki kluba se bo vršil izjemoma v nedeljo 30. t. m. ali pa v soboto pred to nedeljo. Ker bo predaval na tem sestanku naš najboljši predavatelj iz Ljubljane, že sedaj opozarjamamo člane, kakov tudi druge, ki se zanimajo za naša vprašanja, da se za to predavanje pozanimajo. Natančneje bodo obveščeni potom okrožnice in letakov.

DRUŠTVO „TABOR“ V LJUBLJANI

VRTNA PRIREDITEV DRUŠTVA »TABOR« V LJUBLJANI.

V nedelo dne 16. t. m. se je vršila vrtna prireditev na vrtu hotela »Tivoli«. Članice in člani društva so se požrtvovalno vrgli na delo in zastavili vse svoje sile, da bi prireditev čim lepše uspela. Društveni odseki so bili dobro pripravljeni in želi vseobčno pohvalo. Prav tako je bila dekoracija vrta jako okusna, in je gotovo tudi napisom a k dobremu razpoloženju. Zalpa je vihar, ki je divjal zvečer nad Ljubljano, odvrnil mnoge od prvotnega načrta in jim preprečil obisk prireditve. Navzoči so se moralni zateci v dvorano, ki je pa bila pretesna. Razpoloženje pa pri tem ni trpelo. Moralni uspeh prireditve je bil popoln, ne pa seveda gmotni.

ZAHVALA DRUŠTVA »TABOR«.

Odbor društva »Tabor« čuti prijetno dolžnost, se tem potom najtopleje zahvali vsem cenjenim prijateljem, ki so z dobitki in kakovšnimi koli darovi pripomogli k uspehu nedeljske društvene vrtne prireditve. Obenem se odbor zahvaljuje tudi vsem, ki so s posem prireditve podprtli in izkazali društvu svojo naklonjenost. Iskrena hvala vsem!

VELIKA NARODNA MANIFESTACIJA EMIGRANTOV V CRNOMLJU.

Pridno se pripravlja in delajo naši rojaki v Crnomlju, da na dostenj in slovesen način sprejmejo številne delegacije in skupine emigrantov, iz vseh krajev Jugoslavije, ki se bodo na dan tabora (8 avgusta) zbrale v metropoli romantične Belokrajine. Našli se bodo ob tej priliki mnogi zaslужni in stari borci za naše pravice, da obudijo spomine na dneve borbe v naši preteklosti. Našli se bodo naši mladi, ki so na lastnih telesih občutili vso krutost fašističnih jec in konfinacij, da vsi skupno pregledamo delo ki smo ga dovršili, ter da obenem odredimo smernice bodočem delovanju. Naš sivolasi delavec g. Gabršček podal nam bo sliko prvega »Šem-paskega tabora« pred 65 leti.

Program tega zborovanja je nekolkokrat spremenjen. Po končani povorki bo ob deseti uri maša zadušnica za padle žrtve, pri kateri sudeluje odlični pevski zbor »Tabora« iz Ljubljane. Po tem sledi skupno kosilo (cena Din 10.—). Prosimo društva da nam čim prej pošljemo seznam udeležencev ki reflekterajo na skupno kosilo. Popoldne je slavnostna akademija, ki se vrši v prostornem Sokolskem domu. Ob tej priliki nastopijo razna društva, s pestrim programom (petje, dramske točke, recitacije itd.). Dosedaj so najavili svoj nastop »Tabor« (Ljubljana), »Soča« (Celje), »Triglav« (Karlovac). Prosimo društva ki misijo sodelovati pri programu, da nam se pravočasno javijo. Kot zaključna točka v programu se bo vršila velika vrtna veselica.

»Krn.«

IZ SEKCije ZA MEDJUSOBNU POMOC CLANOVA DRUŠTVA »ISTRÀ« U ZAGREBU.

Na sjednici 18. o. m. primljeni su za članove: posmrtnog, bolestničkog in neuvozničkog kola, M. Istenič, Dr. M. Kajin, Dr. B. Posedel, I. Starl i M. Bančić i M. Mačuka; za članove posmrtnog kola M. Milić, J. Modrušan i u kolo neuposlenih S. Jerjal. Imenovanima se članstvo računa od 1. I. t. god.

Pozivaju se i ostali prijavljeni člani, da uplate doprinose kako bi ih sekacija mogla primiti za redovite članove, a moli se i ostalo članstvo »Istrà«, da se upiše u Sekciju, kako bi se ova humanata akcija šteje proširila.

Poslovni odbor.

NAŠI SREDNJOŠKOLCI I AKADEMIČARI U KRKU

u ferijalnim kolonijama Djačko g Internata i Istarskog akadem. skog kluba

Ovog ponedeljika otišla je na Krk grupa naših studenata, članova Istarskog akademskog kluba, gde će provesti stanovito vrijeme školskih ferija poput lanjske i predlanjske godine. Život u gradiću Krku u ferijalnoj koloniji Istarskog akademskog kluba stoji studente, susretljivošću krčke gimnazije, koja studentima ustupa besplatno stanovanje, po prilici jednakim i čak nešto manje nego u Zagrebu. Ovaj letni odmor na moru u primorskem gradiću, gde je sredina slična našem ambijentu u Istri, dobro dolazi studentima koji ne mogu, poput ostalih svojih kolega da svaki kod svoje kuće, provede vrijeme našeg kluba.

Grupa studenata koji su otišla na Krk borave več desetak dana i naši zagrebački srednjoškolci iz Djačkog internata, skupina od šezdeset učenika i učenica pod vodstvom ekonoma Djačkog internata g. Poščića i zavodskih prefekata. Ova kolonija smještena je u prostorijama muškog internata na Krku. Boravak na moru i kretanje u primorskem ambijentu Krka bit će za mlade srednjoškolce od povoljnih rezultata.

REALNA GIMNAZIJA U KRKU

Nekoliko podatka o Krčkoj realnoj gimnaziji

U Krku postoji kako je poznato gimnazija, koja se u neku ruku smatra baštinicom tradicije negdašnje pazinske gimnazije u Istri koju su Talijani poslje rata odmah v početku zatvorili. Krčka realna gimnazija postoji preko deset godina te se u njoj več od prvog početka škole vedi broj istarskih dječaka. Taj broj je i danas dosta znatan, pa već iz samih razloga neće biti na odmet ovo nekoliko redaka o krčkom zavodu, na kojem je ljetos održana i prva matura.

Pred nama je izvještaj krčke gimnazije za školsku godinu 1932-33 iz kojega se razabire prilike zavoda, uspjeh dječaka u školi i drugi interesantni podaci u vezi sa školskim i vanškolskim životom dječaka krčke gimnazije.

Krčka realna gimnazija je zapravo zavod iz dva dijela usko povezana, iz nje državne i više samoupravne realne gimnazije, koju udržava Krčka općina iz svojih sredstava. Uz gimnaziju, nalazi se u Krku internat za mušku i žensku omladinu u kojem su smješteni srednjoškolci koji izvana dolaze u Krk na učenje pa tako i naši istarski dječaci.

U niža četiri razreda bilo je ove godine na kraju upisano u svemu 236 dječaka; broj dječaka u četiri viša razreda iznosio je 58. Maturanata bilo je 10, od kojih su sedmorica položili ispit zrelosti, i oni su prvi maturanti krčke gim-

nazije. Općeniti uspjeh u školi, uvezvi sve razrede, bio je dobar. Po broju društava koja postoje na gimnaziji (Podmladak Crvenog križa, podružnica Ferijalnog saveza, Podmladak Jadranke straže) vidi se da se sa djacima intenzivno provodi smišljeni odgojni rad izvan razredne učionice. Djaci vrlo aktivno sudjeluju i u Sokolstvu. Posebno se mora spomenuti Djački mješoviti zbor koji je nastupio u Krku, Novom i priredio poznatu ekskurziju u Zagreb sa koncertima u Zagrebu i na Sušaku. Iz školskog ljetopisa se vidi da je gimnazija odnosno dještvo u vezi sa gradjanstvom, najviše pak samostalnim istupima održalo tokom godine nekoliko uspjeha školskih i javnih priredba. Ti su nastupi bili uvijek u duhu narodne i istarske tradicije i težnja kojima se odlikuje ovaj zavod na istaknutoj pogranicenoj poziciji.

Nižim i višim dijelom krčke gimnazije upravlja ravnatelj Frano Nakić-Vojnović. Na zavodu već dvije godine djeluje suplent Ante Škoflić iz Pazina, a do svog penzioniranja (u junu 1932) i profesor Fran Frankola, prije rata nastavnik bivši voditelj vrtne pozicije.

Krčani su vrlo ponosni na svoju gimnaziju, za koju sasvim ispravno znaju da kolikog je ona kulturnog i narodnog značenja. (a. r.)

ZBOR EMIGRACIJE U NOVOM SADU

Važna glavna skupština u nedielju

Danas, 18. jula, održana je zajednička sjednica Upravnog i Nadzornog odbora društva »Istra« u Novom Sadu, koju je u smislu društvenih pravila sazvao po godinama najstariji član Uprave g. Petar Črnobori. Pošto su posvraćani svi tekući poslovi, i pošto je dnevni red bio iscrpljen, podnijeo je Upravni, kao i Nadzorni odbor svoju demisiju, odredivši prethodno sve potrebno za vanrednu skupštinu, koja će se održati, kao što je već javljeno u zadnjem broju »Istre« u nedelju, dne 23. jula o. g. u 9 sati prije podne u društvenim prostorijama (velika dvorana), Ljubljanska ulica 19. s time, da i nadalje vrši dužnost do vanredne skupštine.

Kriza, koja je nastala u ovom našem emigrantskom društvu povodom ostavke g. prezrednika i potprezrednika, biti će dokle rješena na nedjeljnoj vanrednoj skupštini, za koju već sada vlast medju članovima veliko interesovanje, te se nadamo, da će skupština iti odlično posjetena.

Zadatak vanredne skupštine je da si izabere novu upravu, u koju treba da uđu nove, svježe sile, čija će dužnost biti, da reorganizacijom i podjelom društvenog rada, još jače učvrste kult Istre u ovim krajevima, i da porade za što bolji napredak i pravocrt društva.

Dosadašnja uprava, koja je već šest godina bila skoro neprekidno i sa manjim izmjenama na čelu društva, ispunila je časno svoj zadatak, jer je svojim požrtvovnim radom uspijela, da ovo, nekak moško društvo, koje se je ispočetka borilo sa raznim poteškoćama, izvuče iz svih neprilika te da ga podigne do visine, na kojoj se sada nalazi.

Najveća zasluga za dosadašnji uspjeh društva ide svakako u prvom redu bivšem prezredniku g. dr. Ivanu Prudanu, koji je svojim mudrim upravljanjem vodio društvo skoro kroz šest godina od uspjeha do uspjeha, poklanjajući društvu kao i pojedinim članovima, kolima je uvijek isao na ruku, najveći pažnju. Isto takova zasluga ide i g. dr. Miji Dekliću, koji je takodjer.

Dosadašnja uprava, koja je već šest godina bila skoro neprekidno i sa manjim izmjenama na čelu društva, ispunila je časno svoj zadatak, jer je svojim požrtvovnim radom uspijela, da ovo, nekak moško društvo, koje se je ispočetka borilo sa raznim poteškoćama, izvuče iz svih neprilika te da ga podigne do visine, na kojoj se sada nalazi.

Najveća zasluga za dosadašnji uspjeh društva ide svakako u prvom redu bivšem prezredniku g. dr. Ivanu Prudanu, koji je svojim mudrim upravljanjem vodio društvo skoro kroz šest godina od uspjeha do uspjeha, poklanjajući društvu kao i pojedinim članovima, kolima je uvijek isao na ruku, najveći pažnju. Isto takova zasluga ide i g. dr. Miji Dekliću, koji je takodjer.

Dosadašnja uprava, na svojoj zadnjoj sjednici jednoglasno prihvatala predlog, da se g. dr. Prudanu i dr. Dekliću izraži zahvalnost i priznanje na njihovom požrtvovnom i uspješnom radu u korist našeg društva i ideje, koju društvo zastupa.

Povlačenjem g. dr. Prudana i dr. Deklića, naše društvo mnogo gubi, a njihovi saradnici, koji su sa njima cijelo to vrijeme saradivali mnogo žale njihovo povlačenje, jer u njima gube saradnike, koji su uvijek dostojno predstavljali društvo i bričnuli se očinski za njegov napredak.

TALIJANSKI EMIGRANTI SOCIJALISTI I FAŠIZAM.

Vodstvo talijanske socijalističke stranke koje se već više godina nalazi u emigraciji izradilo je projekt rezolucije, koju će podnijeti na prihvat kongresu socijalističke internacionalne, koji će se održati u Parizu 21. augusta. U ovoj rezoluciji talijanski socijalisti predlažu da obje internacionale, naime socijalistička i komunistička održe zajednički sastanak u cilju da odrede modalitete za široj zajedničku akciju proletarijata protiv fašizma. Osim toga se predlaže, da se održi međunarodna konferencija svih antifašističkih organizacija, koje bi bile poticaj za koncentriranu akciju širokih masa. Ta bi akcija imala karakter kontraofensive protiv fašizma.

Naša kulturna kronika

KRITIKA O BREDI ŠČEKOVU

Breda Šček: »Kadar jaz dekle umrla boma.«

V ljubljanskem »Jutruš« piše muzički referent L. M. Škerjanc: »Pod naslovom je izšel v Trstu u samozaložbi ličen zvezek 33 ljudskih pesmi za mešan zbor, ki jih je zbrala in harmonizirala naša primorska skladateljica Breda Šček. Zvezek obsegata manj znanje napeve, ki niso uvrščeni po kakšnem vidnem načrtu, temveč prosti zbrani. Vsi so sestavljeni spretno, spevno, prosto. Z nekaterimi notacijami (osobito v ritmičnem smislu) se podpisani ne bi povsem strinjal (n. pr. s št. 20), ker jih smatram za komplikirane kot so v tem zvezku notirane; vendar pa je zaradi repandicije manj znanih popevk priporočljivo, da se notirajo dostopnejše, in to je avtorica v tem primeru tudi storila. Naši, tudi šibkejši zbori, naj se okoristijo s to harmonizacijo narodnih napevov, ki se odlikuje po izbirčnosti sredstev in vestnosti, s katero je avtorica skušala zajeti in izraziti latentno bistvo naše narodne glasbe. Cena zvezku je 36 Din, kar je s posebnim ozirom na lično opremo (naslovno večvarno sliko je izdelal Tone Kranj) in jasno litografijo jako pocenje.«

»Slovenec« piše: »Kar se tiče osebrega dela skladateljice, tedaj harmonizacije, bi rekli tole: Vsaka ljudska pesem ima svoj lasten karakter, ki je orisan po njenem vzroku in načinu nastanka, po okoliščinah in značaju kraja in ljudska. Zato bi zahtevalo umetno obdelovanje take ljudske pesmi ko-renitega poznanja vseh omenjenih seставin, da ostane obdelana ljudska pesem pristna. Skladateljica pa se je poslužila drugega, tudi že izvajanega načina: na vse pesmi, to je na njih melodični potek, je gledala iz predvsem individualistične perspektive. Tako namata zbirka pesmi nudi sveženj ljudskih napevov, ki pa jim je pridejan okras, zajet iz duše harmonizatorice, z namenom, da v vertikalnih prerezih učinkuje, zajemljive v pravo sočno se prelivajočih sozvocijih. Treba je priznati, da je harmonično prelivanje prav mimo.«

„ITALIA O MORTE“!

Nevolja svakim danom sve veča. I kad bi bilo zarade, rodjeni Riječanin ne može do nje, jer si mnogobrojni »regntcoli«, Tarijan iz Italije poplavili grad i ako imajo kakav zalogaj, taj je u prvom redu za njih. Niže daleko nikako, tudi, ita ne voljni svjet nastoji svim mogućim sredstvima da dođe do komadića kruha. Tako je evo i ovih dana jedan bivši »Italia o Morte« kupljen nekakrog crvenog praška, metnuo ga u papirnate vredice i prodavao ga kao sredstvo protiv buha; vrećico po jednu liru.

— Dobro, reči te jedan od kupaca, ali što da činimo s tim praškom?

Odgovori moj »Italia o Morte«